

ŹRÓDŁA

Ewelina Tarkowska (Olsztyn)

AKTA MAŁŻEŃSTW ZAWARTYCH PRZEZ POLSKICH EMIGRANTÓW W DEPARTAMENCIE CÔTES-DU-NORD W LATACH 1833–1844

Po upadku powstania listopadowego schronienie we Francji uzyskało ok. 5000 dawnych oficerów polskich. Większość z nich stanowili ludzie młodzi i stanu wolnego. Mimo upływu lat, wielu pozostało na emigracji kawalerami i nigdy nie założyło rodziny. W 1839 roku we Francji przebywało prawie 5 500 polskich emigrantów, z których zaledwie kilkuset było żonatych – zarówno z Polkami, jak i Francuzkami¹.

W tej ogólnej licznie polskich uchodźców politycznych we Francji aż 95 Polaków było związanych przez pewien czas z bretońskim departamentem Côtes-du-Nord. Przebywali tam od kilku miesięcy do kilkudziesięciu lat, nieraz aż do śmierci. Wielu z nich osiedliło się tam bowiem na stałe, podjęło pracę i założyło rodziny, a Bretania stała się ich drugą ojczyzną. Związanie swojego losu z odległą francuską prowincją było spowodowane brakiem możliwości powrotu do kraju i dalszej działalności politycznej, chęcią poprawy swojej sytuacji materialnej oraz dążeniem do pewnej życiowej stabilizacji, także w sferze prywatnej, rodzinnej. Relacje przyjacielskie zawiązane podczas wspólnej walki w powstaniu przestały wystarczać, nawiązywano więc znajomości z Francuzami, a także tworzone związki uczuciowe z miejscowymi kobietami.

Obecnie wiadomo na pewno, że spośród Polaków z departamentu Côtes-du-Nord aż ośmiu ożeniło się tam i ich akta małżeństw można odszukać w archiwum departamentalnym w Saint-Brieuc. Dokumenty zebrane w „dossiers individuels” poszczególnych polskich emigrantów zawierają informacje, że kilku innych również ożeniło się na emigracji we Francji, także w Bretanii, jednak odszukanie dokładnych danych na temat tych małżeństw wymaga dalszych badań we francuskich rejestrach stanu cywilnego.

¹ S. Kalemka, *Wielka Emigracja. Polskie wychódźstwo polityczne w latach 1831–1862*, Warszawa 1971, s. 284.

Pierwsze małżeństwo polskiego emigranta mieszkającego w departamencie Côtes-du-Nord zostało zawarte już w grudniu 1833 roku. Może się wydawać, że termin ten był dość szybki, zważywszy na fakt, że Polacy zaczęli przyjeżdżać do tego regionu dopiero w czerwcu 1833 roku. Jednak ślub ten został zawarty między Polakami. Porucznik Józef Szwarce jeszcze przed wybuchem powstania zaręczył się z mieszkającą w Warszawie Emilią Eckelt. W sierpniu 1833 roku zdecydowali, że przyjedzie ona do departamentu Côtes-du-Nord, tam pobiorą się i osiedlą na stałe. Małżeństwo zostało zawarte 24 grudnia 1833 roku w Dinan². W Bretanii urodziło się ich dwoje dzieci: Bronisław³ i Emilia.

Kolejne małżeństwa Polaków zostały zawarte z Francuzkami, mieszkankami miejscowości, które prefekt departamentu wyznaczył emigrantom do osiedlenia się. Można zauważyć, że w prawie wszystkich związkach między małżonkami występowała znaczna różnica wieku, co było zjawiskiem bardzo powszechnym w tej epoce. Dawni polscy oficerowie byli w wieku od 27 do 43 lat, zaś ich przyszłe żony w wieku od 19 do 34 lat. Tylko w przypadku, Jana Napoleona Ponińskiego i Melanii Morand, żona była o rok starsza od swojego męża. Z kolei Michał Horain był tylko dwa lata starszy od swojej żony Delphine Bonté. W pozostałych związkach różnica wieku była znaczna: od 8 aż do 18 lat. Polacy wybierali na swoje żony młode dziewczęta, z którymi mogli założyć rodziny, im zaś zapewne imponowało zainteresowanie znacznie starszego mężczyzny, powstańca i bohatera. Jak słusznie ujął to Sławomir Kalemka:

Spora część emigrantów, i to nie tylko na początku pobytu za granicą, kiedy to otaczało ich powszechne uwielbienie i podziw, miała duże powodzenie u kobiet, czemu w końcu nie należy się dziwić, jeśli weźmie się pod uwagę, że byli to przeważnie

² Zob. szerzej Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc [dalej: Arch. dép. des Côtes-d'Armor], inw. 4M262, dossier SZWARCE Józef.

³ Bronisław Szwarce urodził się 7 X 1834 r. w miejscowości Lochrist, w gminie Locarn, w departamencie Côtes-du-Nord, gdzie jego ojciec pracował w miejscowej garbarni. Dzieciństwo spędził w Dinan. W 1844 r. rodzina opuściła Bretanię, wyjechała do miasta Colmar w departamencie Haut-Rhin, a stamtąd do Paryża. Tam Bronisław studiował na uczelni politechnicznej Ecole Centrale. W roku 1848 brał udział w rewolucji lutowej w Paryżu. W 1859 r. wrócił na ziemię polskie. W Białymstoku rozpoczął pracę przy budowie kolei warszawsko-petersburskiej oraz zaangażował się w działalność konspiracyjną. Aresztowany w grudniu 1862 r., więziony w warszawskiej Cytadeli, następnie w twierdzach w Szlissenburgu i Wierny. W roku 1874 został zesłany na Syberię „na osiedlenie się” w Tomsku. Tam włączył się w działalność polityczną, za co został wysłany do Tunki w guberni irkuckiej. W Tunce utrzymywał bliskie kontakty z Józefem Piłsudskim. Z zesłania wrócił w 1892 r., osiedlił się we Lwowie. Zmarł 18 II 1904 r. O. Morozowa, *Bronisław Szwarce*, przełożyli W. i R. Śliwowsy, wstęp W. Śliwowska, Wrocław 1982.

ludzie młodzi, przystojni, szarmanccy, umiejący podobać się i zaimponować, a przy tym mający dla mieszczek francuskich wiele w sobie egzotyki, ale i arystokratyzmu⁴.

Dawni polscy oficerowie byli głównie ze stanu szlacheckiego, ale na emigracji pochodzenie przyszłej żony nie miało już takiego znaczenia, jak miałoby zapewne w przypadku małżeństw zawieranych we własnym kraju. We Francji byli przede wszystkim emigrantami, utrzymującymi się z zasiłku rządowego i czasami własnej pracy, więc raczej nie stanowili dobrej partii dla zamożniejszych panien. Oczywiście zdarzały się przypadki, że przyszła małżonka polskiego emigranta czy jej rodzice pochodzili ze stanu szlacheckiego lub byli zamożni (żona Jana Napoleona Ponińskiego była córką armatora z Paimpol i właścicielką części posiadłości stanowiącej dawne średniowieczne opactwo Beauport, rodzina żony Adama Kowalskiego posiadała majątki ziemskie i nieruchomości w okolicach Dinan, rodzice żony Kamila Siemońskiego byli liczącymi się kupcami w Saint-Brieuc), co znacznie poprawiało ich pozycję społeczną i majątkową, ale Polacy żenili się także z pannami biedniejszymi, właścicielkami sklepików, dziewczętami utrzymującymi się z własnej pracy lub nieposiadającymi żadnego zawodu. Można przypuszczać, że w tych związkach znaczenie miały przede wszystkim uczucia między przyszłymi małżonkami.

Świadcami na ślubach emigrantów byli zarówno ich polscy koledzy mieszkający w tym samym departamencie, jak również Francuzi, mieszkańcy miasta. W pięciu ślubach uczestniczyli inni Polacy, dawni oficerowie, określani jako przyjaciele przyszłego małżonka lub małżonków, co świadczy, że wciąż utrzymywano ze sobą bliskie relacje, nieraz nawet po upływie wielu lat. Na każdym ślubie świadkami byli Francuzi: sąsiedzi, krewni przyszłej małżonki, przyjaciele przyszłego małżonka lub wspólni. Pochodzili oni z różnych grup społecznych: drobnomieszczaństwa (kupiec, złotnik, zegarmistrz, szewc) czy inteligencji (lekarz, adwokat, nauczyciel), ale byli to także przedsiębiorcy i wojskowi, a nawet przedstawiciele władzy lokalnej – u Józefa Szwarcie był to podprefekt okręgu Dinan, zaś u Jana Napoleona Ponińskiego urzędujący prefekt departamentu. Z tego wynika, że polscy emigranci lub ich przyszłe małżonki utrzymywali bliskie kontakty z przedstawicielami każdej grupy społecznej w swoim lokalnym środowisku.

⁴ S. Kalemka, op. cit., s. 285.

Przedstawione poniżej akta małżeństw znajdują się w archiwum departamentalnym w Saint-Brieuc, w zbiorze 7E Régistres d'état civil. Są one uszeregowane alfabetycznie według nazwy gminy, następnie podzielone na rejestry aktów narodzin, małżeństw i zgonów, dalej ułożone chronologicznie. Każdy rodzaj rejestru obejmował cały rok kalendarzowy i miał formę zeszytu składającego się z wydrukowanych kart – gotowych formularzy przeznaczonych do wypełnienia danymi osób, których akt dotyczył.

Data początkową zbioru jest rok 1793, od kiedy wprowadzono we Francji świecką rejestrację stanu cywilnego i obowiązkowe śluby cywilne przed merem lub wyznaczonym urzędnikiem stanu cywilnego na mocy dekretu Zgromadzenia Narodowego z 20 września 1792 roku.

W czasie zawierania związków małżeńskich przez polskich emigrantów, we Francji w tej dziedzinie obowiązywał Kodeks Napoleona wprowadzony w 1804 roku, zachowujący zasadę świeckości małżeństwa. Narzeczeni, chcąc zawrzeć małżeństwo, musieli przedstawić urzędnikowi swoje akta urodzenia. W przypadku jego braku, co było częste u polskich emigrantów, miała miejsce odpowiednia procedura sądowa w obecności świadków, której celem było ustalenie tożsamości i danych osoby. Orzeczenie sądowe, tzw. akt znania („acte de notoriété”) zastępował akt urodzenia. Procedura ta często była stosowana w przypadku Polaków, którzy nie mieli przy sobie swojego aktu urodzenia, a trudno byłoby je uzyskać od władz zaborczych. Wymagana była również zgoda rodziców na zawierane małżeństwo, w przypadku jednego Polaka ojciec kobiety nie wyraził takiej zgody. Uregulowania te nie były całkiem obce Polakom we Francji, gdyż Kodeks Napoleona obowiązywał również w Księstwie Warszawskim, zaś większość jego przepisów znalazła się następnie w Kodeksie Cywilnym Królestwa Polskiego. Jednak w Królestwie Polskim powrócono do wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa.

Akta małżeństw emigrantów polistopadowych sporządzone przez lokalnych urzędników stanu cywilnego zostały przetłumaczone z języka francuskiego przez autora niniejszego opracowania. Pisownia imion Francuzów pozostała niezmienną. Imiona Polaków zostały zapisane w wersji polskiej, mimo że francuska administracja w dokumentach urzędowych stosowała ich francuskie odpowiedniki. Polacy również podpisali się już imieniem w brzmieniu francuskim.

Źródła

Tekst 1

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E50/53, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Dinan w 1833 r, Akt małżeństwa Józefa Szwarce i Emilii Eckelt, k. 53.

Dwudziestego czwartego dnia miesiąca grudnia tysiąc osiemset trzydziestego trzeciego o trzeciej godzinie wieczorem⁵.

Akt małżeństwa Pana Jana Józefa Szwarce⁶, wiek dwadzieścia osiem lat, urodzony w Warszawie, drugiego miesiąca lutego tysiąc osiemset piątego, zawód oficer polski należący do oddziału stacjonującego w Dinan, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, syn prawowity Pana Jana Macieja złotnika i właściciela w Warszawie, i Pani Anny Reginy Gudatz, wdowy po nim, właścicielki, zamieszkałej w Warszawie.

I Panny Emilii Rozalii Eckelt, wiek dwadzieścia osiem lat, urodzona w Warszawie, dwudziestego pierwszego miesiąca grudnia tysiąc osiemset piątego, zawód właścicielka, zamieszkała w Dinan departament Côtes-du-Nord, córka prawowita Pana Karola Augusta Eckelt, właściciela, i Marianny Krystyny Seemann, wdowy po nim, która tu obecna, daje swoją zgodę na wymienione małżeństwo.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa⁷ zostały ogłoszone w Dinan w niedzielę piętnastego i dwudziestego drugiego września, bez sprzeciwu.

⁵ W dokumencie zapisywano godzinę zawarcia małżeństwa jedynie z określeniem rano („du matin”) lub wieczorem („du soir”).

⁶ Józef Szwarce w powstaniu był porucznikiem 1 pułku mazurów. We Francji przebywał w zakładzie w Basançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Już w 1834 r. podjął pracę zarobkową u miejscowego przedsiębiorcy Anzelma Michela. W roku 1844 wyjechał z rodziną z departamentu Côtes-du-Nord. Zmarł w Paryżu 5 III 1848 r. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SZWARCE Józef; O. Morozowa, op. cit., s. 28.

⁷ Zapowiedzi (franc. les publications) – zgodnie z przepisami Kodeksu Napoleona, urzędnik stanu cywilnego miał obowiązek przed udzieleniem ślubu ogłosić dwie zapowiedzi, z ośmiodniową przerwą między nimi. Zawarcie małżeństwa mogło nastąpić dopiero trzeciego dnia, nie licząc dnia ogłoszenia, po drugiej zapowiedzi. W przypadku wyrażenia przez kogokolwiek sprzeciwu wobec planowanego małżeństwa, urzędnik nie mógł udzielić ślubu, póki przeszkoda nie została usunięta lub nie mógł udzielić go wcale w przypadku trwałej przeszkody pod groźbą kary grzywny. W sytuacji, gdy nie było żadnych przeszkód, wzmiankę o tym wpisywano do aktu małżeństwa. Por. art. 63–69, *Kodeks Napoleona z przepisami ksiąg trzy*, Warszawa 1810, s. 20–22.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków.
2. Akta zgonów ojca i matki przyszłego małżonka⁸.

3. Zgoda udzielona przez matkę przyszłej małżonki datowana w Warszawie, odnosząca się do zgody, której udzieliła na te małżeństwo.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom⁹ przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Jan Józef Szwarce wobec swojej małżonki Panny Emilii Rozalii Eckelt i Panna Emilia Rozalia Eckelt wobec swojego małżonka Pana Jana Józefa Szwarce.

W obecności Pana Charles Néel Delavigne, wiek siedemdziesiąt jeden lat, zawód podprefekt okręgu Dinan kawaler Legii Honorowej, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być sąsiadem małżonków; Pana Jean-Baptiste Jardin, wiek czterdzieści pięć lat, zawód właściciel, kawaler Legii Honorowej i komendant gwardii narodowej, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być sąsiadem małżonków; Pana Jean-Laurent Gervaize, wiek czterdzieści pięć lat, zawód adwokat w Dinan, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem i sąsiadem małżonków; Pana Anselme Michel¹⁰, wiek czterdzieści lat, zawód przedsiębiorca, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być sąsiadem małżonków.

Po czym, ja E. de Saint-Pern-Couëllan, mer Dinan i Urzędnik Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać, zarówno matka małżonki, jak i czterech świadków.

[Podpisy:] Emilie Eckelt, Joseph Szwarce, Maryanna Ekelt, Ch. Néel, A. Michel, Jardin, Gervaize, Saint-Pern-Couëllan.

⁸ Informacja o akcie zgonu matki Józefa Szwarce może budzić wątpliwości, gdyż ze wspomnień jej córki i wnuczki wynika, że żyła ona jeszcze w 1860 r. Por. E. Heurichowa, T. z Heurichów Kiślańska, *Wspomnienia matki i córki z powstania 1863 r.*, Warszawa 1918, s. 11.

⁹ W dokumencie: „les parties contractantes”.

¹⁰ Był on także pracodawcą Józefa Szwarcego.

Tekst 2

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E70/84, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Guingamp w 1834 r., Akt małżeństwa Michała Horain i Delphine Bonté, k. 41.

Dziesiątego dnia miesiąca listopada tysiąc osiemset trzydziestego czwartego o szóstej godzinie rano¹¹.

Akt małżeństwa Pana Michała de Horain¹², wiek trzydzieści sześć lat, urodzony w Posperz w województwie wileńskim (w Polsce) dwudziestego ósmego miesiąca kwietnia tysiąc siedemset dziewięćdziesiątego ósmego, zawód oficer polski uchodźca, kawaler, zamieszkały w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord, syn pełnoletni Pana Antoniego Horaina i żyjącej Pani Karoliny księżnej Giedroyc, mieszkającej w Polsce. Z jednej strony.

I Panny Delphine Bonté, wiek trzydzieści cztery lata, urodzona w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord dwudziestego dziewiątego miesiąca brumaire'a roku ósmego (lub 20 listopada 1792), zawód właścicielka, córka pełnoletnia Pana Gille Bonté i żyjącej pani Louise Carré, właścicielki hotelu mieszkającej w Guingamp; tu obecna i wyrażająca zgodę na wspomniane małżeństwo. Z drugiej strony.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Guingamp w niedzielę dwudziestego szóstego października i drugiego listopada tysiąc osiemset trzydziestego czwartego bez sprzeciwu.

¹¹ Podana w dokumencie godzina zawarcia małżeństwa (zapisana jako „six heures du matin”) wydaje się mało prawdopodobna.

¹² W dokumencie urzędnik dodał przyimek „de” przed nazwiskiem Polaka, mimo że on sam go nie używał. Taki zapis nazwiska nie występuje też w innych dokumentach francuskich. Michał Horain był absolwentem uniwersytetu wileńskiego, w 1818 r. wstąpił do korpusu inżynierów, był odpowiedzialny za prace przy budowie Kanału Augustowskiego. W powstaniu uzyskał stopień majora. Na emigracji przebywał w zakładach w Awinionie, Le Puy i Basançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord, gdzie mieszkał do marca 1835 r. Wówczas przeniósł się do miasta Tours w departamencie Indre-et-Loire, tam objął stanowisko konduktora trzeciej klasy w Ponts-et-Chaussées. Pracował na kolei francuskiej. Od początku lat 50. starał się o amnestię cara rosyjskiego, którą uzyskał w 1858 r. Z rodziną wrócił do Wilna, ubiegał się o zatrudnienie na kolei. Zmarł 15 VI 1867 r. w Mińsku Litewskim. R. Bielecki, *Słownik oficerów powstania listopadowego*, t. 2, Warszawa 1996, s. 159.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków¹³.
2. Akt zgonu ojca przyszłej małżonki.
3. Akt znania¹⁴ należycie zatwierdzony stwierdzający wiek przyszłego małżonka.

4. Kopia poświadczona przez Pana Prokuratora Królewskiego przed trybunałem cywilnym odnosząca się do listu Ministra Sprawiedliwości z 11 września ubiegłego roku dotyczącego formalności wymaganych od uchodźców polskich, odnośnie małżeństwa.

5. Umawiające się strony i świadkowie również, zapewnili przez przysięgę, że ojciec przyszłego małżonka zmarł w swojej ojczyźnie; że odnośnie jego matki, uważają ją za żywą, ale że jest niepodobieństwo absolutne, widząc stan zesłania, który ciąży na przyszłym małżonku, otrzymać od władz rosyjsko-polskich dowód legalny [słowo nieczytelne] wymagany przez prawo francuskie był on niego żądany.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Michał de Horain wobec swojej małżonki Panny Delphine Bonté i Panna Delphine Bonté wobec swojego małżonka Pana Michała de Horain.

W obecności Pana Joseph Plessis, wiek sześćdziesiąt trzy lata, zawód dawny kapitan emerytowany, zamieszkały w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem małżonków; Pana Yves Quilgars, wiek siedemdziesiąt jeden lat, zawód kupiec, zamieszkały w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem małżonków; Pana Antoine François Bonaventure Laribe, wiek trzydzieści sześć lat, zawód lekarz medycyny, zamieszkały w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord,

¹³ Informacja wydrukowana na formularzu została przeprowiona na „Akt stwierdzający narodziny przyszłej małżonki”.

¹⁴ Akt znania (franc. acte de notoriété) – przepisy prawa nakładały na przyszłych małżonków obowiązek złożenia urzędnikowi stanu cywilnego swoich aktów urodzenia. W przypadku braku możliwości jego otrzymania można było go zastąpić, składając urzędowy akt znania przed sędzią pokoju miejsca, w którym przyszły małżonek się urodził lub mieszkał. Akt ten zawierał zeznania siedmiu świadków, którzy poświadczali informacje dotyczące przyszłego małżonka. Był on przyjmowany w trybunale pierwszej instancji miejsca, w którym małżeństwo miało być zawarte, następnie zatwierdzony przez trybunał drugiej instancji. Por. art. 70–72, *Kodeks Napoleona*, s. 22–23.

który zadeklarował być przyjacielem małżonków; Pana Jacques Guilloues, wiek trzydzieści cztery lata, zawód kupiec, zamieszkały w Guingamp w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem małżonków.

Po czym, ja J. J. Cluch Kerthomas, pierwszy zastępca delegowany Urzędnika Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać i którzy podpisują.

[Podpisy:] Michel Horain, Delphine Bonté, L. Bonté, Plessis, Guilloues, Y. Quilgars, Laribe, Cluch Kerthomas.

Tekst 3

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E327/5, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Saint-Samson-sur-Rance w 1835 r., Akt małżeństwa Adama Kowalskiego i Zenaïde de Wogan, k. 1.

Trzynastego dnia miesiąca stycznia tysiąc osiemset trzydziestego piątego o ósmej godzinie wieczorem.

Akt małżeństwa Pana Nepomucena Adama Ludwika Kowalskiego¹⁵, wiek trzydzieści lat, urodzony w Wadowicach, województwo krakowskie¹⁶ szesnastego miesiąca maja tysiąc osiemset czwartego, zawód wojskowy, uchodźca polski, kawaler, zamieszkały w Dinan departament Côtes-du-Nord, syn pełnoletni Pana Wincenta Kowalskiego, urzędnika sądowego¹⁷, i Pani Józefiny Przyborowskiej, właścicielki, zamieszkałej w Kaliszu (Polska).

I Panny Zenaïde Emerite Henriette Josephine de Wogan, panna, wiek dwadzieścia dwa lata, urodzona w Dinan departament Côtes-du-Nord dwudziestego dziewiątego miesiąca kwietnia tysiąc osiemset dwunastego, zawód właścicielka, zamieszkała w Saint-Samson departament Côtes-du-Nord, córka pełnoletnia Pana Edouard Jean Pierre de Wogan i Pani Elisabeth Rose Sébastienne de Querhoënt, właścicieli zamieszkałych w Saint-Samson.

¹⁵ W innych dokumentach, zarówno polskich, jak i francuskich dotyczących tego emigranta używano jedynie imienia „Adam”, którym on sam się posługiwał. Adam Kowalski w powstaniu uzyskał stopień kapitana grenadierów. Przekroczył granicę pruską z wojskiem gen. Macieja Rybińskiego. Należał do zakładu w Awinionie, ale przeniósł się do Besançon, gdzie przebywał jego brat – Gabriel. Razem zostali wysłani do departamentu Côtes-du-Nord. W marcu 1838 r. zamieszkał z rodziną w Paryżu, tam zmarł w roku 1851. R. Bielecki, op. cit., t. 2, s. 338.

¹⁶ W dokumencie: „Palatinat de Krakovie”.

¹⁷ W dokumencie: „Maître des requêtes”.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Saint-Samson, w Dinan i Langrolay w niedzielę dwudziestego pierwszego i dwudziestego ósmego grudnia ubiegłego roku, bez sprzeciwu.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków.
2. Akt zgonu ojca przyszłego małżonka.
3. Zgoda matki przyszłego małżonka na ślub swojego syna.

Ojciec i matka przyszłej małżonki tu obecni zgadzają się na małżeństwo swojej córki.

Tłumaczenie dokumentów 1, 2 i 3 uczynione pod przysięgą wierności przez tłumaczy niżej podpisanych.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Nepomucen Adam Ludwik Kowalski wobec swojej małżonki Panny Zenaïde Emerite Henriette Josephine de Wogan i Panna Zenaïde Emerite Henriette Josephine de Wogan wobec swojego małżonka Pana Nepomucena Adama Ludwika Kowalskiego.

W obecności Pana Józefa Szwarce, wiek trzydzieści lat, zawód wojskowy polski, zamieszkały w Lochrist w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłego małżonka; Pan Ludwik Kołtunowski¹⁸, wiek trzydzieści pięć lat, zawód wojskowy polski, zamieszkały w Rohan w departamencie Morbihan, który zadeklarował być przyjacielem przyszłego małżonka; Pan Gabriel Kowalski¹⁹, wiek dwadzieścia siedem lat, zawód wojskowy polski, zamieszkały w Dinan w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być bratem przyszłego małżonka; Pan Olivier Tombrel, wiek pięćdziesiąt trzy lata, zawód rolnik, zamieszkały w Saint-Samson w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być sąsiadem przyszłej małżonki.

¹⁸ Ludwik Kołtunowski urodził się w 1799 r. W powstaniu kapitan saperów. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. W roku 1834 podjął pracę w sąsiednim departamencie Morbihan przy budowie kanału Nantes-Brest. W grudniu 1839 r. przeniósł się do Wersalu, następnie do departamentu Lot na południu Francji. Zmarł w mieście Cahors w tym departamencie 15 XII 1857 r. R. Bielecki, op. cit., t. 2, s. 301.

¹⁹ Gabriel Kowalski urodził się w 1807 r. W powstaniu porucznik artylerii. Po upadku powstania internowany w Galicji. We Francji przebywał w zakładzie w Besançon, skąd razem z bratem Adamem został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. W roku 1835 przeniósł się do Bordeaux. Tam zmarł w 1891 r. Ibidem, s. 339–340.

Po czym, ja Mer i Urzędnik Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu ucyzionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać. Przedstawione małżeństwo nastąpiło zgodnie z orzeczeniem trybunału w Dinan sporządzonego z datą tego dnia i dołączonego do dokumentów.

[Podpisy:] Zenaïde de Wogan, Adam Kowalski capitaine polonais²⁰, E. de Wogan, Elisabeth de Wogan née de Querhoënt, Szwarce, Louis Kołtunowski, Gabriel Kowalski, Olivier Tombrel, [nieczytelny podpis mera miasta].

Tekst 4

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E38/8, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Châtelaudren w 1835 r., Akt małżeństwa Antoniego Konopackiego i Heloïse Clerot, k. 3.

Dwudziestego trzeciego dnia miesiąca maja tysiąc osiemset trzydziestego piątego o ósmej godzinie wieczorem.

Akt małżeństwa Pana Antoniego Konopackiego²¹, wiek trzydzieści dziewięć lat, urodzony w Krakiany²², prowincja litewska jedenastego miesiąca czerwca roku tysiąc siedemset dziewięćdziesiątego szóstego, zawód kapitan piechoty uchodźca, zamieszkały w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, syn prawowity Pana Dominika [drugie imię nieczytelne] Krystyna Grodzickiego, wdowca po Pani Annie Krystynie Mickiewicz, zmarłej w Poniewieżu w województwie wileńskim dwudziestego siódmego sierpnia tysiąc osiemset trzydziestego.

I Panny Heloïze – Polixène Clerot, wiek dwadzieścia jeden lat, urodzona w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord dwudziestego pierwszego dnia stycznia tysiąc osiemset czternastego, zawód krawcowa, zamieszkała

²⁰ Swoją stopień kapitana zapisał w wersji francuskiej.

²¹ Przed powstaniem prawdopodobnie ukończył prawo na uniwersytecie wileńskim i pracował jako adwokat. W powstaniu kapitan powstania augustowskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. W maju 1835 r. przeniósł się do Saint-Malo, następnie do Rennes, w sąsiednim departamencie Ille-et-Vilaine, R. Bielecki, op. cit., t. 2, s. 310.

²² Według *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* Krakiany to dwór w powiecie nowoaleksandrowskim, utworzonym w 1842 r. z dawnego powiatu brasławskiego i części powiatu wilkomirskiego, położonym we wschodniej części guberni kowieńskiej. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i dawnych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. 7, Warszawa 1880–1902, s. 241; t. 15, cz. 2, s. 152.

w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, córka prawowita Pana Desiré Clerot, dawnego sierżanta żandarmerii i Pani Jeanne Hillion, obecnej i wyrażającej zgodę na te małżeństwo.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Châtelaudren dwudziestego drugiego i dwudziestego dziewiątego poprzedniego miesiąca, bez sprzeciwów.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków²³.

2. Akt znania z ósmego tego miesiąca, przyjęty przez sędziego pokoju, tam złożony ósmego, zatwierdzony w Trybunale w Saint-Brieuc przez orzeczenie z dwunastego tego miesiąca; kolejne orzeczenie z piątego tego miesiąca tego samego trybunału [część zdania nieczytelne] Pan Konopacki jego tożsamość, zgon jego żony i zgoda jego ojca²⁴.

3. Akt zgody na te małżeństwo Pana Clerot ojca z datą trzynastego kwietnia, sporządzone w [nazwa miasta nieczytelna] przed Vignault notariuszem, zarejestrowany szesnastego kwietnia.

4. Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

5. Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Antoni Konopacki wobec swojej małżonki Heloïze – Polixène Marguerite Clerot i Heloïze – Polixène Marguerite Clerot wobec swojego małżonka Pana Antoniego Konopackiego.

W obecności Pana Louis Le Pesant, wiek sześćdziesiąt trzy lata, zawód kupiec, zamieszkały w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłej panny młodej; Pana Raymond Benafort, wiek dwadzieścia pięć lat, zawód żandarm, zamieszkały w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków; Pana Louis-Marié de Pouliguen, wiek dwadzieścia cztery lata, zawód kupiec, zamieszkały w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków; i Pana Alexandre Hamon, wiek trzydzieści lat, zawód [słowo nieczytelne], zamieszkały w Châtelaudren w departamencie Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłego małżonka.

²³ Był to punkt wydrukowany na formularzu, został skreślony przez urzędnika stanu cywilnego.

²⁴ Te kolejne orzeczenie trybunału w Saint-Brieuc zapewne potwierdzało podane przez niego informacje.

Po czym, ja Jean-Marié Artur, Mer i Urzędnik Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać z nami.

[Podpisy:] Heloise Clerot, Antoine de Konopacki capitain Infa Pologne²⁵, Clerot née Hillion, Le Pesant, Benafort, de Pouliguen, Hamon, Artur.

Tekst 5

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E172/6, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Plancoët w 1836 r., Akt małżeństwa Ignacego Podczaskiego i Françoise Charlotte Dulac, k. 1.

Trzynastego dnia miesiąca stycznia tysiąc osiemset trzydziestego szóstego o szóstej godzinie wieczorem.

Akt małżeństwa Pana Ignacego Podczaskiego²⁶, wiek czterdzieści trzy lata, urodzony w Wolsztyn, księstwo Poznańskie w Polsce²⁷, trzydziestego pierwszego miesiąca marca roku tysiąc siedemset dziewięćdziesiątego drugiego, zawód kapitan uchodźca polski, kawaler, zamieszkały w Lamballe w departamencie Côtes-du-Nord, syn pełnoletni Pana Alberta Podczaskiego, kapitana huzarów poległego w bitwie pod Tczewem (Dirschau) w tysiąc osiemset siódmym i Pani Katarzyny [nazwisko panięskie nieczytelnie, zapis: Vlascienvietz?] zmarłej w Polsce w tysiąc osiemset trzydziestym.

I Panny Françoise Charlotte Dulac, panna, wiek trzydzieści trzy lata, urodzona w Plancoët, departament Côtes-du-Nord, trzydziestego miesiąca stycznia tysiąc osiemset drugiego, bez zawodu, zamieszkała w Plancoët, departament Côtes-du-Nord, córka pełnoletnia Pana François Dulac, kupca, zamieszkałego

²⁵ On sam dopisał przyimek „de” przed swoim nazwiskiem, mimo że taki zapis nie był stosowany w innych dokumentach dotyczących tego emigranta. Swoją stopień kapitana piechoty polskiej zapisał po francusku z błędami (powinno być: „capitaine d'Infanterie polonaise”).

²⁶ Ignacy Podczaski karierę wojskową rozpoczął w armii Księstwa Warszawskiego, służył także w armii Królestwa Polskiego. W powstaniu uzyskał stopień kapitana. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. W październiku 1841 r. został deportowany do Anglii za znęcanie się nad rodziną, alkoholizm i zakłócanie porządku publicznego. Wrócił rok później do Francji, ale władze lokalne nie zgodziły się na jego ponowne zamieszkanie w departamencie Côtes-du-Nord. Został wysłany do miasta Amiens w departamencie Somma. Mieszkał także w Mayenne w departamencie Sarthe, Orleanie, Wersalu, Paryżu i w departamencie Côte-d'Or. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier PODCZASKI Ignacy; R. Bielecki, op. cit., t. 3, s. 310.

²⁷ W dokumencie: „duché de Posen en Pologne”.

również w Plancoët i Pani Louise Loisel. Wspomniany Pan Dulac, nie dający zgody na te małżeństwo, akt poszanowania pożądaný przez art. 153 prawa został mu oznajmiony zgodnie z art. 154²⁸.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Plancoët i w Lamballe, bez sprzeciwu, w niedzielę dwudziestego dziewiątego listopada i szóstego grudnia ubiegłego roku.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków.
2. Kopia orzeczenia trybunału pierwszej instancji właściwego w Dinan, z czternastego listopada ubiegłego roku, który zatwierdza akt znania tam [słowo nieczytelne²⁹], zastępujący akt urodzenia przyszłego małżonka i akta zgonów jego ojca i matki.
3. Akt zgonu Louise Loisel, matki przyszłej małżonki.
4. Akt poszanowania pożądaný przez art. 153 kodeksu cywilnego z datą czwartego grudnia ubiegłego roku.
5. Zaświadczenie potwierdzające, że zapowiedzi powyższe zostały poczynione w Lamballe, bez sprzeciwów.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Ignacy Podczaski wobec swojej małżonki Panny Françoise Charlotte Dulac i Panna Françoise Charlotte Dulac wobec swojego małżonka Ignacego Podczaskiego.

W obecności Pana Jean Baptiste Guinguené, wiek trzydzieści cztery lata, zawód właściciel, zamieszkały w Plancoët, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków; Pana Célestin Guinguené, wiek dwadzieścia sześć lat, zawód właściciel, zamieszkały w Plancoët,

²⁸ Zgodnie z przepisami Kodeksu Napoleona, małżeństwo mogło zostać zawarte po ukończeniu przez kobietę 15 lat i przez mężczyznę 18 lat (art. 144). Jednak przed ukończeniem przez kobietę 21 lat i przez mężczyznę 25 lat małżeństwo można było zawrzeć dopiero po otrzymaniu pozwolenia od ojca i matki (art. 148). Nawet po osiągnięciu tego wieku należało zwrócić się do rodziców lub dziadków o radę w tzw. akcie uszanowania (art. 151). Po ukończeniu 30 lat można było zawrzeć małżeństwo nawet bez otrzymania zezwolenia na akt uszanowania, po upływie miesiąca od wyrażenia braku zgody przez rodziców (art. 153). Wówczas akt uszanowania był oznajmiony rodzicom przez dwóch notariuszy lub jednego i dwóch świadków, i w spisany protokole sporządzano wzmiankę o ich odpowiedzi (art. 154). Por. art. 144–154, *Kodeks Napoleonas*. 45–47.

²⁹ Prawdopodobnie słowo „sporządzony”.

departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków; Pana Etienne Zach, wiek dwadzieścia cztery lata, zawód cukiernik, zamieszkały w Plancoët, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków; Pana Józefa Rogińskiego, wiek trzydzieści sześć lat, zawód porucznik 4 pułku ułanów polskich³⁰ uchodźca, zamieszkały w Lamballe, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłych małżonków.

Po czym, ja Alexis Morel, Mer Plancoët, Urzędnik Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać wymienieni małżonkowie i świadkowie. Jedno słowo skreślone jako nieważne³¹.

[Podpisy:] Françoise Dulac, Ignacy Podczaski, Joseph Rogiński, C. Guinguené, Etienne Zach, J.B. Guinguené, Alexis Morel Mer.

Tekst 6

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E278/122, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Saint-Brieuc w 1837 r., Akt małżeństwa Kamila Siemońskiego i Caroline Louise Termisien, k. 36.

Dwudziestego szóstego dnia miesiąca czerwca tysiąc osiemset trzydziestego siódmego o piątej godzinie wieczorem.

Akt małżeństwa Pana Kamila Wincenta Antoniego Siemońskiego³², wiek dwadzieścia siedem lat, urodzony w Rudze, Polska austriacka³³ piętnastego

³⁰ Stopień i przydział wojskowy Józefa Rogińskiego był podany błędnie, gdyż był on podporucznikiem jazdy augustowskiej, następnie sandomierskiej. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Tam zmarł w 1858 r. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M261, dossier ROGIŃSKI Józef; R. Bielecki, op. cit., t. 3, s. 390.

³¹ Informacja dotyczy słowa „département” przy miejscu urodzeniu Ignacego Podczaskiego.

³² W powstaniu podporucznik 1 pułku krakusów. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Został zatrudniony przez rodzinę żony jako komiwojazer. W 1848 r. udał się do Wielkiego Księstwa Poznańskiego, aby wziąć udział w wydarzeniach Wiosny Ludów. Rok później wrócił do Saint-Brieuc. W roku 1854 był jedynym polskim emigrantem w departamencie, który nie pobierał zasiłku rządowego. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SIEMONSKI Kamil.

³³ W dokumencie zostało użyte sformułowanie „Polska austriacka” („La Pologne autrichienne”) na określenie Galicji. Świadcstwo imienne Kamila Siemońskiego sporządzone w Besançon 12 IV 1833 r. zawierało dokładniejszą informację o jego miejscu urodzenia: Rudze, powiat

miesiąca stycznia tysiąc osiemset dziewiątego, zawód oficer polski, uchodźca, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, syn prawowity Anastazego Siemońskiego i Marii Bobrowskiej, właściciele mieszkający w Barwald w Polsce austriackiej; pełnoletni z jednej strony.

I Panny Caroline Louise Termisien, wiek dziewiętnaście lat, urodzona w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, trzynastego miesiąca września tysiąc osiemset siedemnastego, zawód kupiec, zamieszkała w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, córka prawowita Pana Charles Termisien i Pani Marguerite Louise Guilanet, kupcy zamieszkali w Saint-Brieuc wyrażający zgodę i obecni na ślubie; małoletnia z drugiej strony.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Saint-Brieuc w niedzielę czwartego i jedenastego bieżącego miesiąca, bez sprzeciwów.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków³⁴.

2. Akt znania dostarczony trzydziestego maja przez Pana François Marie Gniemar, sędziego pokoju kantonu południowego tego miasta, tam zarejestrowany następnego dnia i poświadczony przez trybunał pierwszej instancji w Saint-Brieuc przez orzeczenie z piątego tego miesiąca, zarejestrowany dwunastego tego miesiąca, które zastępują odnośnie przyszłego małżonka jego akt urodzenia, jego dowód tożsamości i zgodę jego ojca i matki.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Kamil Wincent Antoni Siemoński wobec swojej małżonki Panny Caroline Louise Termisien i Panna Caroline Louise Termisien wobec swojego małżonka Pana Kamila Wincenta Antoniego Siemońskiego.

W obecności Pana Joseph Lizé, wiek czterdzieści jeden lat, zawód kupiec, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być wujem zawierającej małżeństwo; Pana Jean Bellenfant, wiek pięćdziesiąt jeden lat, zawód nauczyciel muzyki, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron; Pana Feliksa

Wadowice. Por. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SIEMOŃSKI Kamil, Świadectwo imienne Kamila Siemońskiego, Besançon, 12 IV 1833 r.

³⁴ Informacja wydrukowana na formularzu została przeprawiona na „Akt stwierdzający narodziny przyszłej małżonki”.

Różańskiego³⁵, wiek trzydzieści lat, zawód oficer polski uchodźca, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron; Pana Franciszka Midwocha³⁶, wiek trzydzieści dwa lata, zawód oficer polski uchodźca, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron.

Po czym, ja Auguste Richard, pierwszy zastępca delegowany Urzędnika Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać.

[Podpisy:] C. Termisien, Camille Siemoński, Termisien, A. Termisien, Lizé, Felix Różański, François Midwoch, Bellenfent, Eug. Bellenfant, Richard.

Tekst 7

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E162/12, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Paimpol w 1843 r., Akt małżeństwa Napoleona Ponińskiego i Melanii Morand, k. 7.

Dziesiątego dnia miesiąca lipca tysiąc osiemset czterdziestego trzeciego o jedenastej godzinie wieczorem³⁷.

Akt małżeństwa Pana Hrabiego Jana Napoleona Nepomucena Ponińskiego³⁸, wiek trzydzieści dziewięć lat, urodzony w Krakowie w Polsce dwudziestego

³⁵ Urodzony w 1801 lub 1803 r. W powstaniu podporucznik. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Od roku 1839 został zatrudniony jako konduktor w Pons-et-Chaussées, pracował tam jeszcze w 1865 r. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M261, dossier RÓŻAŃSKI Feliks.

³⁶ Urodzony w 1805 r. W powstaniu podporucznik artylerii. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Mieszkał tam do swojej śmierci w roku 1856. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M261, dossier MIDWOCH Franciszek; R. Bielecki, op. cit., t. 3, s. 135.

³⁷ Podana w dokumencie godzina zawarcia małżeństwa (zapisana jako „onze heure du soir”) wydaje się mało prawdopodobna.

³⁸ W powstaniu kapitan. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Awinionie. Mieszkał w Aurillac w departamencie Camtal, w Orleanie, Paryżu i Wersalu. W 1841 r. wyjechał do Nantes w departamencie Loire-Inférieure, stamtąd w roku 1842 do departamentu Côtes-du-Nord. Jego żona była właścicielką części posiadłości stanowiącej dawne średniowieczne opactwo Beauport. Dzięki ich staraniom obiekt został wpisany na listę zabytków w 1862 r. Poniński zmarł tam w roku 1864. Zob. szerzej: E. Tarkowska, *Opactwo Beauport i hrabia Jan Napoleon Poniński – polski wkład w zachowanie bretońskiego dziedzictwa kulturowego* (w druku).

trzeciego miesiąca czerwca tysiąc osiemset czwartego, bez zawodu, kawaler, zamieszkały w Ploubazlanec departament Côtes-du-Nord, syn pełnoletni Pana Franciszka Ksawerego Ponińskiego, Hrabiego polskiego i Pani Karoliny Maśłowskiej, z jednej strony.

I Panny Melanie Marthe Françoise Morand, wiek czterdzieści lat, urodzona w Paimpol departament Côtes-du-Nord dwudziestego trzeciego miesiąca fructidor dziesiątego roku Republiki³⁹, zawód właścicielka, córka pełnoletnia Pana Louis-François-Aimé Morand, zmarłego w tym samym mieście, i Pani Melanie-Pauline Bagot, właścicielka, zamieszkała w wyżej wspomnianej gminie, obecna, zadeklarowała dać swoją zgodę formalną na małżeństwo swojej córki, z drugiej strony.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Paimpol i w gminie Ploubazlanec w niedzielę dwudziestego piątego czerwca ubiegłego i drugiego lipca bieżącego miesiąca, bez sprzeciwów.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków.

2. Akt znienia sporządzony przed Sędzią Pokoju kantonu Paimpol z datą i zarejestrowaniem z piętnastego i dziewiętnastego czerwca ubiegłego miesiąca, stwierdzający, że zawierający małżeństwo urodził się w Krakowie w Polsce dnia dwudziestego trzeciego czerwca 1804, którego akt został zatwierdzony przez trybunał pierwszej instancji w Saint-Brieuc przez Sędziego dwudziestego szóstego tego samego miesiąca czerwca, zarejestrowany dwudziestego siódmego.

3. Kolejny akt znienia sporządzony przed tym samym Sędzią Pokoju kantonu Paimpol z datą i zarejestrowaniem z osiemnastego i dziewiętnastego wyżej wspomnianego miesiąca czerwca tysiąc osiemset czterdziestego trzeciego, stwierdzający, że ojciec i matka zawierającego małżeństwo zmarli; że nie ma ani dziadka, ani babki i że jest w niemożliwości uzyskać akta zgonu jego wstępnych.

4. Zaświadczenie doręczone przez Mera Ploubazlanec, z datą piątego lipca bieżącego miesiąca, stwierdzający, że zapowiedzi tego małżeństwa zostały dokonane w wyżej wspomnianym miejscu bez sprzeciwu.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Hrabia Jan Napoleon Nepomucen Poniński wobec swojej małżonki Panny Melanie Marthe Françoise

³⁹ Czyli 9 IX 1803 r.

Morand i Panna Melanie Marthe Françoise Morand wobec swojego małżonka Pana Hrabiego Jana Napoleona Nepomucena Ponińskiego.

W obecności Pana Stanisława Służewskiego⁴⁰, wiek czterdzieści trzy lata, zawód dawny kapitan armii polskiej, zamieszkały w Paimpol departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłego małżonka; Pan Seweryna Laskowskiego⁴¹, wiek trzydzieści trzy lata, zawód dawny porucznik armii polskiej, zamieszkały w Ploubazlanec departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być również przyjacielem przyszłego małżonka; Pan Jean-Baptiste-Nicolas Thieullen, wiek pięćdziesiąt cztery lata, zawód prefekt departamentu, komandor Legii Honorowej, zamieszkały w Saint-Brieuc departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem przyszłej małżonki; I Pana Charles-Louis Armez, wiek czterdzieści trzy lata, zawód deputowany i mer, zamieszkały w Plourivo departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być krewnym przyszłej małżonki.

Po czym, ja Pierre-Marie Le Mest, Mer, Urzędnik Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać.

[Podpisy:] Napoleon Cte Poninski, Melanie Morand, Stanislas de Sluzewski, C. de Sluzewska, Laskowski Sévérin, Thieullen, L. Armez, [dwa podpisy francuskie nieczytelne], M. Gelineau, Veuve Morand née Bagot, L. Morand, Stanislas Poninski⁴², [pięć podpisów nieczytelnych].

⁴⁰ Urodzony w 1801 r., pochodził z Galicji. W roku 1836 przyjechał do Francji wraz z żoną Cecylią. Mieszkali w Paryżu, gdzie w tym samym roku urodził się ich syn Teofil, a następnie w Orleanie. Przyjechali do departamentu Côtes-du-Nord we wrześniu 1842 r. W listopadzie tego roku w Paimpol urodziła się ich córka Maria Franciszka. Cecylia Służewska zmarła w tym mieście 23 grudnia 1843 r. W kwietniu 1848 r. Stanisław Służewski z dziećmi wyjechał do Wielkiego Księstwa Poznańskiego i nie wrócił już do Bretanii. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SŁUŻEWSKI Stanisław.

⁴¹ Urodzony w 1809 r. w województwie krakowskim. W powstaniu porucznik. Przeszedł granicę w Galicji. Przebywał w zakładzie w Bourges. Stamtąd wyjechał do departamentu Allier, tam mieszkał w mieście Moulins. W kwietniu 1835 r. wyjechał do miasta Auxerre w departamencie Yonne w Burgundii. Studiował w szkole rolniczej w Grignon, w departamencie Yvelines, w regionie Ile-de-France. Następnie mieszkał w Nantes, skąd we wrześniu 1842 r. przyjechał do departamentu Côtes-du-Nord. Rok później powrócił do Nantes. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M261, dossier LASKOWSKI Seweryn; R. Bielecki, op. cit., t. 3, s. 22.

⁴² Stanisław Poniński, brat Napoleona Ponińskiego, urodził się w 1805 r. Rozpoczął karierę wojskową w armii Królestwa Polskiego. W powstaniu uzyskał stopień porucznika. We Francji przebywał w zakładzie w Besançon, gdzie był zaangażowany w działalność Rady Polaków zakładu. Był jego wysłannikiem do miast niemieckich w celu zorientowania się co do ich przygotowania do rewolucji. Wobec niedostatecznych przygotowań, próbował

Tekst 8

Archives départementales des Côtes-d'Armor w Saint-Brieuc, sygn. 7E113/62, Rejestr aktów małżeństw zawartych w gminie Lannion w 1844 r., Akt małżeństwa Pawła Siedleckiego i Jeanne Yvonne Boisard, k. 26.

Dwunastego dnia miesiąca września tysiąc osiemset czterdziestego czwartego o jedenastej godzinie rano.

Akt małżeństwa Pana Pawła Fryderyka Aleksandra Siedleckiego⁴³, wiek trzydzieści cztery lata, urodzony w Lukuwita⁴⁴, Polska piątego miesiąca stycznia tysiąc osiemset dziesiątego, zawód oficer polski uchodźca, kawaler, zamieszkały w Lannion, departament Côtes-du-Nord syn pełnoletni Antoniego Siedleckiego pana Łukawca, i Rozalii Borowskiej.

I Panny Jeanne Yvonne Boisard, wiek dwadzieścia dwa lata, urodzona w Brélévenez w departamencie Côtes-du-Nord dwudziestego trzeciego miesiąca maja tysiąc osiemset dwudziestego drugiego, zawód kupiec, zamieszkała w Lannion, departament Côtes-du-Nord, córka François Boisard ogrodnika i Julie Le Lévier tu obecnej i deklarującej zgodę na wymienione małżeństwo.

Zapowiedzi wymagane przez art. 63 Prawa zostały ogłoszone w Lannion w niedzielę pierwszego i ósmego września bieżącego roku bez sprzeciwów.

Doręczenie zostało uczynione Urzędnikowi Stanu cywilnego:

1. Akta stwierdzające narodziny przyszłych małżonków.
2. Akt znania sporządzony dla zawierającego małżeństwo, aby mu zastąpić akt urodzenia.

wstrzymać wyprawę frankfurcką. Mimo tego wziął w niej udział, podobnie jak w wyprawie sabaudzkiej. Został zmuszony ze Szwajcarii udać się do Anglii, przez kilka lat mieszkał w Edynburgu. W roku 1836 wrócił do Francji i zamieszkał w Paryżu. Jedynie kilka miesięcy na przełomie 1842 i 1843 r. przebywał w departamencie Côtes-du-Nord. W 1848 r. wziął udział w wydarzeniach Wiosny Ludów w Wielkim Księstwie Poznańskim, po czym wrócił do Paryża. Zmarł w roku 1860 w Wiesbaden, gdzie przebywał na leczeniu. Ibidem, s. 322–323.

⁴³ Paweł Siedlecki w powstaniu walczył w korpusie gen. Giełguda, uzyskał stopień podporucznika. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. Cierpiał na chorobę umysłową, prawdopodobnie schizofrenię. Mimo tego założył rodzinę i podjął pracę, aby polepszyć swoją sytuację materialną. Zmarł w mieście Corlay w departamencie Côtes-du-Nord w 1853 r. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SIEDLECKI Paweł.

⁴⁴ Świadcstwo imienne Pawła Siedleckiego sporządzone w Besançon 15 IV 1833 r. zawierało informację, że jego miejsce urodzenia to „Łukawiec” w województwie sandomierskim. Por. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M262, dossier SIEDLECKI Paweł, Świadcstwo imienne Pawła Siedleckiego, Besançon, 15 IV 1833 r. Prawdopodobnie jest to wieś Łukawiec położona ok. 17 km (16 wiorst) od Sandomierza. *Słownik geograficzny*, t. 5, s. 814.

Czytanie zostało dokonane umawiającym się stronom przez Urzędnika Stanu cywilnego o dokumentach powyżej wspomnianych i o rozdziale VI tytuł V Kodeksu cywilnego zawierającym spis praw i obowiązków wzajemnych małżonków.

Strony zadeklarowały się poślubić, mianowicie: Pan Paweł Fryderyk Aleksander Siedlecki wobec swojej małżonki Panny Jeanne Yvonne Boisard i Panna Jeanne Yvonne Boisard wobec swojego małżonka Pana Pawła Fryderyka Aleksandra Siedleckiego.

W obecności Pana Joseph Mirande, wiek trzydzieści dziewięć lat, zawód zegarmistrz, zamieszkały w Lannion, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron; Pana Daniel Jagoury, wiek czterdzieści lat, zawód złotnik, zamieszkały w Lannion, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron; Pan Yves Le Lévier, wiek czterdzieści sześć lat, zawód szewc, zamieszkały w Lannion, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być kuzynem strony; Pan Jana Beścickiego⁴⁵, wiek trzydzieści osiem lat, zawód oficer polski, zamieszkały w Lannion, departament Côtes-du-Nord, który zadeklarował być przyjacielem stron.

Po czym, ja François Xavier Louis Le Roux pierwszy zastępca delegowany Urzędnika Stanu cywilnego, ogłosiłem, w imieniu Prawa, że wymienieni małżonkowie są połączeni małżeństwem. I, po odczytaniu uczynionym niniejszym na głos, zadeklarowali podpisać z wyjątkiem matki strony i Le Lévier, którzy zadeklarowali, że nie potrafią tego uczynić.

Przybyli i świadkowie uznali i potwierdzili na słowo przysięgi, że zawierający małżeństwo nie jest w stanie przedstawić zarówno zgody, jak i aktów zgonu swojego ojca i matki ich ostatnie miejsce zamieszkania będąc im nieznanne [cztery ostatnie słowa nieczytelne].

[Podpisy:] Aléxandre Siedlecki⁴⁶, Jeanne Yvonne Boisard, D. Jagoury, Beścicki, F. Boisard, Jph Mirande, Le Roux.

⁴⁵ Urodzony w 1806 r., pochodził z województwa lubelskiego. W powstaniu podporucznik. Przeszedł granicę pruską z wojskiem gen. Rybińskiego. Przebywał w zakładzie w Besançon, skąd został wysłany do departamentu Côtes-du-Nord. W październiku 1844 r. przeniósł się do Vannes w sąsiednim departamencie Morbihan. Arch. dép. des Côtes-d'Armor, inw. 4M259, dossier BEŚCICKI Jan; R. Bielecki, op. cit., t. 1, s. 185.

⁴⁶ W dokumentach dotyczących tego emigranta używano imienia „Paweł”, on sam używał i podpisywał się w swojej korespondencji jako „Aleksander”.

